

Niniejsze opracowanie przedstawia rekomendowany przez RPM „Pryzmat”¹ sposób prowadzenia pracy wychowawczej w ramach Systemu Instrumentów Metodycznych przyjętego przez Radę Naczelną ZHP w czerwcu 2021 r. Wyjaśnia ono w przystępny sposób postanowienia Regulaminu SIM dotyczące metodyki harcerskiej. Fragmenty zapisane kursywą wyjaśniają kontekst lub genezę konkretnych rozwiązań i nie są bezpośrednio niezbędne do stosowania SIM w typowych przypadkach.

Dołożyliśmy wszelkich starań, by zapewnić spójność tego materiału z regulaminem, jednakże, gdyby zdarzyła się wątpliwość w tym zakresie, trzeba mieć na uwadze, że **pierwszeństwo mają postanowienia Regulaminu SIM**.

Cały tekst jest napisany z wykorzystaniem form męskich, ale oczywiście należy pamiętać, że wszystkie zapisy dotyczą jednakowo obu płci.

Poradnik SIMPlus dla harcerzy

Nowy System Instrumentów Metodycznych
dla drużynowego drużyny harcerskiej
oraz drużyny wielopoziomowej zrzeszającej harcerzy

Autorzy: hm. Agnieszka Fortuna, phm. Aleksandra Golecka, hm. Andrzej Sawuła

Recenzenci: hm. Lucyna Czechowska

Korekta: Ewa Trystucha

@2021 Ruch Programowo-Metodyczny „Pryzmat”

Druhno Drużynowa, Druhu Drużynowy,

---

¹ Ruch Programowo-Metodyczny „Pryzmat” działa od 2019 roku starając się tworzyć narzędzia przydatne w codziennej pracy drużynowych. Obecnie głównym obiektem jego zainteresowania jest nowy System Instrumentów Metodycznych, szczególnie, że trzon osobowy ruchu tworzą instruktorzy Zespołu projektowego ds. reformy instrumentów metodycznych, czyli autorzy przyjętej przez Radę Naczelną zmiany.

Przedstawiamy Ci nowy System Instrumentów Metodycznych ZHP (dalej zwany SIM). Mamy nadzieję, że niezależnie od tego, czy Twój staż granatowego sznura jest długi, czy objełaś/objełeś funkcję niedawno, będzie Ci łatwo z niego korzystać, a Twoje harcerki i harcerze będą chętnie się rozwijać za pomocą odświeżonych instrumentów.

Zaproponowana konstrukcja SIM ma sprawić, że Twoi harcerze będą mogli korzystać z rozpisanych propozycji bez konieczności ich modyfikowania. Jednocześnie zachęcamy, aby opiekun próby (drużynowy, przyboczny) traktował każdego harcerza jednostkowo i indywidualnie układał wyzwania, w razie potrzeby także modyfikował zadania sprawności, a nawet zadania podstawowe stopni, zależnie od potrzeb wychowawczych i preferencji wychowanka. Część zadań harcerze wykonują w domu, pod okiem rodziców, zachęcamy więc do nawiązania współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi – harcerz, zdobywając stopień, powinien rozwijać się całościowo, nie tylko na zbiórkach. Warto zaangażować rodziców w potwierdzanie realizacji niektórych zadań. To pozwoli im lepiej zrozumieć, czym dziecko zajmuje się w harcerstwie.

Pisząc plan pracy, powinnaś/powinieneś oprzeć go na instrumentach metodycznych, które są i będą w danym roku zdobywane przez członków Twojej drużyny. Planując roczną pracę, weź pod uwagę szczególnie to, jakie zadania podstawowe czy sprawności pozostały im do realizacji i uwzględnij je tak, by dać harcerzom możliwość wykonania poszczególnych składowych. Pamiętaj również, by uwzględnić w planie czas na realizację tropów przez zastępy i na indywidualne rozmowy z wychowankami, w tym na rozmowy na podstawie idei stopni w połowie i na końcu próby.

Jeśli Twoi harcerze potrzebują zrealizować dwa tropy, a każdy trop to 4-6 zbiórek, to w planie pracy trzeba pamiętać o zarezerwowaniu przynajmniej 8-12 tygodni na zbiórki zastępów lub odpowiedniej liczby godzin podczas form wyjazdowych, szczególnie w ramach HALiZ. Jeśli wiesz, że będą realizować zadania związane z biwakowaniem w terenie w ramach zadań z prób lub sprawności, warto zaplanować biwak na świeżym powietrzu. Wiedząc, jakie sprawności realizują harcerze, możesz dobrać tematy zbiórek tak, aby wesprzeć ich w realizacji tych celów. Jeśli wiesz, za pomocą jakich instrumentów rozwijają się Twoi harcerze, plan pracy pisze się sam!

W ramach nowego SIM masz do dyspozycji następujące narzędzia – instrumenty metodyczne:

- próbę harcerza,
- stopnie,
- sprawności,
- tropy,
- wyzwania.

Próba harcerza ma na celu zapoznanie kandydata z harcerskimi ideałami, zasadami działania i zwyczajami tak, by mógł podjąć świadomą decyzję, czy chce złożyć Przyrzeczenie Harcerskie. Nie ma ona być wyzwaniem ani trudnością do pokonania, a jedynie zapewnić możliwość złożenia Przyrzeczenia, które kandydat będzie rozumiał.

Celem tej próby jest zrozumienie przez kandydata, czym jest harcerstwo i czego w związku z tym się od niego wymaga, a co mu ono daje, natomiast nie chodzi o osiągnięcie przez niego "szczytu ideałów" - nad tym będzie pracował po otrzymaniu Krzyża Harcerskiego, za pośrednictwem instrumentów metodycznych. Próba harcerza jest wejściem na tę ścieżkę, nie zaś całą drogą.

Stopnie są „instrumentem-matką” pozwalającym harcerzom rozwijać się całościowo i równomiernie, jednocześnie zapewniając osiąganie przez każdego z nich pewnych minimalnych kompetencji oczekiwanych na danych etapach rozwoju. Próby na poszczególne stopnie składają się z określonych zadań podstawowych oraz zdobywania pozostałych instrumentów metodycznych – sprawności, tropów

i wyzwiań. Jeśli zajdzie taka potrzeba, drużynowy może rozszerzyć standardowy schemat próby o zadania uzupełniające, potrzebne danemu harcerzowi.

Zadania podstawowe są również kanwą do planowania programu zastępu/drużyny. Plan pracy drużyny powinien być tak przygotowany, by harcerz realizował większość zadań podstawowych w ramach zbiórek i wyjazdów drużyny.

Stopnie są blisko powiązane ze sprawnościami przez fakt, że zadania podstawowe są tożsame z zadaniami konkretnych sprawności i realizując je, harcerz zrealizuje do połowy programu kilku sprawności. Stąd już tylko krok do dokończenia ich.

Sprawności są potwierdzeniem kompetencji w działaniu – poświadczają, że harcerz posiada określone umiejętności i potrafi z nich korzystać, co udowodnił przez wykonanie konkretnych zadań. Sprawności rozwijają przede wszystkim umiejętności, w dalszej zaś kolejności – wiedzę i wyrobienie harcerskie. Sprawności są implementacją uczenia w działaniu, stymulują głównie rozwój fizyczny i intelektualny.

Wszystkie programy sprawności zostały przepisane od nowa, z dostosowaniem do dzisiejszych realiów i zainteresowań dzieci. Zasady zdobywania sprawności są teraz mniej sformalizowane i oferują drużynowemu większą elastyczność. Harcerzom będzie teraz łatwiej wybrać samemu sprawność, a dzięki pojawieniu się idei poziomu danej sprawności, jeśli zajdzie taka potrzeba, drużynowemu łatwiej będzie modyfikować poszczególne zadania.

Programy sprawności umożliwiają w większości przypadków rozpoczęcie zdobywania sprawności jedynie po poinformowaniu drużynowego o swoim wyborze i zadeklarowaniu terminu jej realizacji, bez konieczności układania bądź przerabiania próby.

Tropy są instrumentami zdobywanymi przez harcerzy działających w zastępach. Celem tropów jest rozwijanie kompetencji współpracy w grupie, kluczowej w dzisiejszym świecie (rozwój społeczny) oraz wspieranie postawy służby i braterstwa. Jednocześnie tropy harcerskie wspomagają funkcjonowanie zastępów, wspierając typowy schemat ich działania – zastęp sam wybiera sobie rzeczy do zrobienia, dzieli się zadaniami, potem zaś wspólnie je wykonuje i podsumowuje.

Wyzwania są nowością w SIM. Są to indywidualne, mało sformalizowane próby mające na celu rozwinięcie harcerza w obszarze duchowym i emocjonalnym. Wyzwanie jest indywidualną próbą charakteru harcerza. Ma ono skłonić go do umocnienia wybranej silnej strony lub zmierzenia się z wybraną trudnością i w ten sposób wzmocnienia swego ducha i siły woli, zaś po odniesieniu sukcesu – wzmocnienia poczucia własnej wartości. Dzięki podjęciu i zrealizowaniu wyzwania wychowanek ma się przekonać, że może i powinien pracować nad sobą – że dzięki sile woli potrafi zmienić się na lepsze. Podstawą tworzenia wyzwań jest Prawo Harcerskie.

Do kategorii wyzwań przeniesione zostały niektóre dawne sprawności, ukierunkowane nie na rozwijanie faktycznych umiejętności, a na pracę z duchem, emocjami i siłą woli np. Milczek, Szara lilijka.

Poniżej wielokrotnie spotkasz się z przypisaniem konkretnych zadań drużynowemu. Niemal wszystkie z nich możesz przekazać wskazanym członkom swojej kadry, biorąc pod uwagę ich doświadczenie i świadomość wychowawczą. Przykładowo, możesz przekazać przybocznym prowadzenie prób na stopnie czy zatwierdzanie wyzwań proponowanych przez harcerzy, jeśli poziom ich świadomości wychowawczej na to pozwala. Jediną czynnością, której nie da się przenieść na kadrę drużyny, jest wydawanie rozkazów potwierdzających określone decyzje.

Wspierając harcerzy w pracy z instrumentami metodycznymi, nie wahaj się szukać inspiracji. Dużą pomocą, zwłaszcza przy planowaniu tropów, będą m.in. propozycje programowe ZHP, które znajdziesz na stronie www.cbp.zhp.pl.

Dla ułatwienia korzystania z SIM stworzyliśmy dedykowaną stronę na platformie [SharePoint RPM „Pryzmat”](#), a także [wyszukiwarkę SIM](#) – narzędzie do filtrowania programów i przykładów

poszczególnych instrumentów metodycznych. Gotowe pomoce dydaktyczne w formacie pdf można także ściągnąć z [naszej strony internetowej](#), do której dostęp bez logowania ma każdy harcerz czy rodzic.

Życzymy powodzenia! W razie jakichkolwiek pytań skontaktuj się z hufcowym metodykiem lub [ekspertem SIM ze swojej chorągwi](#).

1. PRÓBA HARCERZA

Próbę harcerza przechodzi każdy harcerz czy harcerka dołączający do ZHP. Jej celem jest zapoznanie kandydata z harcerstwem i przygotowanie do świadomego złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Próba harcerza nie jest wyzwaniem do pokonania – lista jej wymagań jest stała i nie powinna stwarzać realnego ryzyka, że chętny kandydat, mimo faktycznych starań, nie zdoła próby zrealizować.

Sposób zdobywania

Próba harcerza realizowana jest indywidualnie, częściowo na zbiórkach zastępu i drużyny, częściowo poza nimi.

Program instrumentu

Próba harcerza realizowana jest według [ogólnych wymagań](#), do których ułożono [przykładowe zadania dostosowane do rozwoju psychofizycznego kandydatów z poszczególnych metodyk](#). Środowiska mogą rozszerzyć próbę harcerza o elementy własnej tożsamości; powinno to wówczas przyjąć formę jednolitą dla wszystkich kandydatów, jednocześnie nie zwiększając trudności ani pracochłonności próby. Celem jest tu poznanie obrzędowości i charakterystyki środowiska, a nie zdobycie całej wiedzy harcerskiej.

Materiały dla wychowanków

[Kartę próby harcerza](#) w formie plakatu składanego do książeczki formatu A6 z zadaniami przeznaczonymi dla wędrowników znajdziesz na stronie internetowej RPM „Pryzmat”. Dostępna jest także [wersja dla wodniaków](#).

Udostępnione karty próby harcerza są czymś, co ma nam ułatwić pracę, ale nie są obowiązkowe. Jeśli w środowisku macie w zwyczaju np. ręczne tworzenie kart próby lub własny wzór, to dopóki zawierają wszystkie wymagane treści, można ich jak najbardziej używać. Karta próby jest materiałem dla harcerza i to on zaznacza w niej, co już udało mu się zrealizować (nie musi zbierać podpisów potwierdzających wykonanie zadania).

Czas trwania próby

Czas realizacji próby harcerza nie powinien przekroczyć 6 miesięcy, z wyjątkiem sytuacji losowych. Jeśli kandydat nie zrealizuje w tym czasie zadań próby, należy wspólnie zastanowić się, czy faktycznie stara się on zostać harcerzem. Jeśli nie – nie jest właściwe, by dalej brał udział w działaniach drużyny.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Realizacja próby harcerza rozpoczyna się na jednej z pierwszych zbiórek, w której uczestniczy kandydat – gdy zdecyduje on, że chce przynajmniej na razie przychodzić na zbiórki. Należy mu wówczas przekazać kartę próby zawierającą jasno sformułowane zadania do wykonania.

Po zrealizowaniu zadań próby harcerza kandydat zgłasza ten fakt zastępowemu. Zrealizowanie próby harcerza oznacza automatycznie dopuszczenie kandydata do złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Po zrealizowaniu przez kandydata próby harcerza drużynowy powinien umożliwić mu złożenie Przyrzeczenia Harcerskiego. W żadnym wypadku czas oczekiwania na Przyrzeczenie nie może przekroczyć 3 miesięcy.

Pamiętaj, że Przyrzeczenie Harcerskie może być złożone jedynie na ręce instruktora bądź instruktorki

ZHP, więc należy to uwzględnić w planowanym obrzędzie.

Rola opiekuna

Ponieważ próba harcerza przebiega według stałego dla wszystkich harcerzy w drużynie programu, opieka nad nią sprowadza się do monitorowania postępów i ewentualnie udostępniania kandydatowi potrzebnych informacji. Naturalnym opiekunem próby harcerza jest zastępowy kandydata.

2. STOPNIE

Stopnie to indywidualny instrument metodyczny, mający na celu stymulowanie wszechstronnego i równomiernego rozwoju kandydata we wszystkich sferach uwzględnionych w Harcerskim Systemie Wychowawczym.

Sposób zdobywania

Złożenie Przyrzeczenia Harcerskiego nie jest warunkiem otwarcia próby na stopień kandydatowi, który dopiero wstąpił do ZHP, niemniej musi ono nastąpić **przed zamknięciem próby na pierwszy stopień**.

Drużynowy powinien mieć na uwadze, że choć możliwe jest równoległe realizowanie próby harcerza i próby na stopień, wręczenie kandydatowi dwóch kart próby jednocześnie najprawdopodobniej spowoduje „przeładowanie go” i raczej utrudni niż ułatwi wybór pierwszych działań do wykonania. Z tego powodu zalecane jest rozpoczęcie od próby harcerza i dopiero po „ułożeniu jej sobie w głowie” przez kandydata, zainicjowanie próby na stopień harcerski. Oczywiście można zaliczyć instrumenty zdobyte wcześniej na poczet tej próby - np. wyzwania, tropy czy sprawności, nawet jeżeli były wykonane przed wręczeniem kandydatowi książeczki z próbą na stopień.

Drużynowy wraz z kandydatem dobierają stopień harcerski **odpowiedni dla jego etapu rozwoju**. Na poziomie metodyki harcerskiej najodpowiedniejsze będą pierwsze dwa stopnie:

- ochotniczka/młodzik, zdobywane na ogół w wieku 10-12 lat,
- tropicielka/wywiadowca, zdobywane na ogół w wieku 12-13 lat.

Podanych tu granic wiekowych nie wolno traktować jako sztywnych, nie ma także zasady zdobywania stopni po kolei – stopień zawsze dobieramy według aktualnych potrzeb rozwojowych. Dotyczy to m.in. osób dołączających do ZHP w późniejszym wieku, mających przerwę w członkostwie, ale również tych, którzy z różnych powodów nie zdobyli wcześniejszego stopnia.

W wyjątkowych, uzasadnionych sytuacjach, harcerze mogą zdobywać także trzeci stopień, tj. pionierkę/odkrywcę. Jediną sztywną zasadą w tym obszarze jest niezdobywanie gwiazdek zuchowych przez harcerzy.

Stopnie harcerskie zdobywane są indywidualnie. **Podstawą realizacji prób na stopnie harcerskie są działania na zbiórkach zastępu i drużyny oraz harcerskich wyjazdach**, jedynie wyzwania i część sprawności można realizować poza działaniami harcerskimi.

Niektóre zadania harcerze mogą zrealizować poza działaniami harcerskimi, np. przygotowując prezentację o harcerstwie do szkoły, pomagając w prowadzeniu domu, biorąc udział w różnych zajęciach pozalekcyjnych. Pozwoli to na urozmaicenie działań (w harcówce raczej nie przyda się na raz pięć plakatów o zdrowym żywieniu), a przede wszystkim będzie okazją do uczenia harcerzy łączenia różnych ról społecznych. Nie do przecenienia jest również to, że rodzic potwierdzający zrealizowanie wyzwania czy zadania ze sprawności będzie lepiej rozumiał, czym zajmuje się w harcerstwie jego dziecko.

Program instrumentu

Próba na stopień harcerski jest złożona z listy 17 konkretnych zadań podstawowych (realizują one jednocześnie częściowo niektóre sprawności na określonym poziomie trudności) oraz wymogu zdobycia

określonej liczby pozostałych instrumentów: sprawności, wyzwań i tropów.

Na każdy kolejny stopień składa się zdobycie poniższych instrumentów metodycznych:

Poziom stopnia	sprawności	tropy	wyzwania
–	4 x *	2	2-3
=	4 x **	2	2-3

Każdy z realizowanych w ramach próby **tropów** powinien być z **innej ścieżki tematycznej**, zaś przynajmniej **1** musi być związany z podjęciem **służby**.

1 z realizowanych **wyzwań** musi być zorientowane na pielęgnowanie **więzi rodzinnych** w zakresie wynikającym z idei stopnia.

Zadania podstawowe stopnia mają na celu zapewnić każdej harcerce i każdemu harcerzowi opanowanie minimalnego zestawu kompetencji niezbędnych na danym etapie rozwoju. **Zadania te generalnie nie wymagają modyfikowania**, choć regulamin dopuszcza taką możliwość, jeśli ma to uzasadnienie wychowawcze. W takim przypadku drużynowy kieruje się ich zamierzonym celem wychowawczym – pomocna tu może być idea sprawności, z której pochodzi dane zadanie podstawowe.

Zrealizowane wcześniej zadania podstawowe zalicza się w poczet wymagań próby – nie powtarza się ich ani nie zastępuje porównywalnymi.

W razie potrzeby drużynowy (opiekun próby) ma możliwość dodać do próby danego kandydata **maksymalnie 3 zadania uzupełniające** (realizacja żadnego z nich nie może zajmować powyżej **1 miesiąca**), które zapewnią wszechstronny kształt próby, pokrywając obszary pominięte przy dobieraniu instrumentów metodycznych. Środowiska mogą także stosować stałe zadania uzupełniające ukierunkowane na poznanie bohatera lub tradycji środowiska.

W przypadku osób rozpoczynających zdobywanie stopni harcerskich od stopnia tropicielki/wywiadowcy, na podstawie zadań podstawowych stopnia ochotniczki/młodzika uzupełniamy próbę o **1–5 zadań dodatkowych** ukierunkowanych na uzupełnienie kluczowych elementów wyrobienia harcerskiego. Należy przy tym unikać rozbudowywania próby mogącego spowodować jej wyraźne przedłużenie poza określone poniżej granice.

Podstawą pracy ze stopniami harcerskimi jest **idea stopnia**. Zaczynamy od przeanalizowania wraz z kandydatem różnic między jego postawą i poziomem wyznaczonym ideą stopnia. Na tej podstawie wybierane będą wyzwania, a być może także sprawności. Nie trzeba tego zrobić w momencie otwarcia próby, **kandydat może wybierać konkretne instrumenty w jej trakcie**, potwierdzając wybór z opiekunem przed rozpoczęciem ich realizacji – zapewnia to elastyczność wobec dynamicznego rozwoju kandydata przy jednoczesnym zachowaniu kontroli nad całościowym postępem.

W nowym SIM każda idea stopnia istnieje w wersji krótszej – dla użytku wychowanków, a także bardziej szczegółowej – dla użytku drużynowych. Warto raz na jakiś czas wracać do dłuższego tekstu. Nie tylko po to, aby samodzielnie ocenić na ile dany kandydat osiągnął poziom nią wyznaczony, ale także po to, aby upewnić się, czy program tworzony przez i dla harcerzy daje przestrzeń do ich samodoskonalenia w tych właśnie obszarach.

Ponieważ próby na stopnie obejmują też zdobywanie innych instrumentów metodycznych, dopuszczalne jest **zaliczenie w poczet próby na stopień instrumentów zdobytych wcześniej**, o ile nie były one częścią wcześniejszej próby na stopień. Zasada ta dotyczy **dowolnej liczby sprawności** wymaganych na dany stopień.

W poczet próby nie zaliczamy zrealizowanych wcześniej wyzwań. W przypadku tropów w miarę możliwości rekomendujemy niezaliczanie już zrealizowanych, żeby przez czas próby wciąż stymulować działanie kandydata w zastępie. W ostateczności, jeśli jest to uzasadnione wychowawczo,

można zaliczyć w poczet próby zrealizowane wcześniej tropy, ale nie więcej niż 1, tak, by działanie w zastępie pozostało ujęte w programie próby.

Materiały dla wychowanków

Przy dobieraniu zadań próby i jej prowadzeniu warto posiłkować się gotowymi szablonami książeczek prób na poszczególne stopnie autorstwa RPM „Pryzmat”:

- [książeczka próby na Ochotniczkę w wersji bardzo kolorowej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Ochotniczkę w wersji oszczędnej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Ochotniczkę w wersji bardzo kolorowej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Ochotniczkę w wersji oszczędnej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Młodzika w wersji bardzo kolorowej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Młodzika w wersji oszczędnej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Młodzika w wersji bardzo kolorowej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Młodzika w wersji oszczędnej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Tropicielkę w wersji bardzo kolorowej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Tropicielkę w wersji oszczędnej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Tropicielkę w wersji bardzo kolorowej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Tropicielkę w wersji oszczędnej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Wywiadowcę w wersji bardzo kolorowej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Wywiadowcę w wersji oszczędnej do druku w drukarni](#)
- [książeczka próby na Wywiadowcę w wersji bardzo kolorowej do druku domowego](#)
- [książeczka próby na Wywiadowcę w wersji oszczędnej do druku domowego](#)

Czas trwania próby

Optymalny czas trwania prób na stopnie ochotniczki/młodzika i tropicielki/wywiadowcy to 6-12 miesięcy.

*Są to wytyczne, nie sztywne ramy, niemniej błędem byłoby układanie prób wyraźnie dłuższych niż wskazano, gdyż świadczyłoby to o niepotrzebnym rozbudowywaniu próby. Trzeba też pamiętać, że dla dzieci w wieku harcerskim **zbyt długi okres próby staje się abstrakcyjny i z taką próbą bardzo trudno im się identyfikować**. Jeśli za to kandydat zrealizuje próbę szybciej niż założono, zdecydowanie nie należy odwlekać przyznania stopnia – sytuacja taka byłaby niezwykle demotywująca.*

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Otwarcie i zamknięcie próby na stopień ogłaszane są w rozkazie drużynowego. O zamknięciu próby decyduje **drużynowy przy udziale rady drużyny**, po zasięgnięciu opinii opiekuna próby.

Jeśli w momencie upływu zaplanowanego terminu zamknięcia próby kandydat nie osiągnie poziomu opisanego ideą stopnia, drużynowy przedyskutowuje z kandydatem sytuację i wspólnie decydują o dalszym postępowaniu. Z jednej strony samorozwój jest integralnym elementem harcerskiej tożsamości i rezygnacja z niego stawia pod znakiem zapytania sens funkcjonowania kandydata w drużynie. Z drugiej strony, nie ma sensu przedłużanie próby, w wyniku którego kandydat zdobywałby stopień nieodpowiedni dla swej grupy metodycznej; w takiej sytuacji korzystniejsze będzie otwarcie próby na stopień dopasowany do poziomu ogólnego rozwoju kandydata i uzupełnienie jej o zadania nadrabiające brakujące wyrobienie harcerskie. Wybór właściwego postępowania ma w każdym przypadku charakter bardzo indywidualny.

Przyznanie stopnia powinno nastąpić w obrzędowy sposób na forum drużyny.

Rola opiekuna

Próby na stopnie harcerskie prowadzi drużynowy lub inna wskazana przez niego osoba (przyboczny, zastępowy w wieku przynajmniej wędrowniczym lub wędrownik zaakceptowany przez radę drużyny, po wzięciu pod uwagę wymagań tej roli).

Prowadzenie próby wymaga całościowego oglądu rozwoju kandydata na różnych płaszczyznach i takiego dobrania zadań uzupełniających i innych instrumentów, by realizacja próby w sposób pośredni doprowadziła kandydata do osiągnięcia poziomu określonego ideą stopnia.

Głównym zadaniem opiekuna, oprócz pomocy przy ułożeniu indywidualnej próby, jest ciągłe wspieranie kandydata w trakcie jej realizacji oraz ewaluacja próby w połowie trwania i na sam jej koniec.

Kontrolowanie wykonania samych zadań nie wymaga tak dużej świadomości wychowawczej i naturalne będzie powierzenie tego zastępowemu.

3. SPRAWNOŚCI

Sposób zdobywania

Sprawności harcerskie zdobywane są indywidualnie. Uczestnictwo w działaniach zastępu i drużyny stwarza możliwość zdobywania pokaźnej liczby sprawności, zwłaszcza związanych z technikami i wyrobieniem harcerskim; harcerze mogą też indywidualnie zdobywać sprawności w życiu pozaharcerskim, w obszarze ogólnej zaradności życiowej bądź osobistych zainteresowań.

Członkowie zastępu czy drużyny mogą zdobywać tę samą sprawność równolegle, również w ramach wspólnych działań (np. zbiórki o danej tematyce), ale każdy z kandydatów zdobywa sprawność indywidualnie i tak też jest z jej zadań rozliczany.

Choć sprawności stanowią element prób na stopnie, a realizacja zadań podstawowych automatycznie zapewnia harcerzowi częściowe zrealizowanie programów szeregu sprawności, należy unikać traktowania sprawności jako wyłącznie elementów prób na stopnie. Warto je zdobywać także poza próbą na stopień.

Program instrumentu

Sprawności występują na czterech poziomach trudności, oznaczanych odpowiednią liczbą gwiazdek. Harcerze zdobywają sprawności na poziomach dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych i posiadanych już umiejętności. Nie ma obowiązku zdobywania wszystkich sprawności z danej serii tematycznej po kolei. Nic nie stoi też na przeszkodzie, żeby harcerz zdobył sprawność ***, jeśli jest to poziom dostosowany do niego.

Nie ma jednak sensu zdobywanie sprawności o poziomie trudności niższym od już zdobytej w danej serii lub posiadanych umiejętności.

Sprawności harcerskie realizowane są według programów. Drużynowy powinien modyfikować je jedynie w wyjątkowych sytuacjach, np. gdy warunki zewnętrzne (miejsce zamieszkania, dostęp do sprzętu, uwarunkowania rodzinne, zdrowotne itp.) uniemożliwiają dosłowne zrealizowanie zadania ujętego w programie. Uelastycznieniu programów sprawności służą idee poziomów trudności – wskazując w sposób bardziej ogólny oczekiwania stawiane wobec kandydata w danej gwiazdce. W razie potrzeby można na ich podstawie ułożyć alternatywne zadania.

Modyfikowanie zadań nie powinno owocować zmianą trudności sprawności – nieuzasadnione obniżanie wymagań podważa wychowawczy sens sprawności, zaś ich znaczne zawyżanie dezorganizuje system instrumentów jako całość. Jeśli proponowany program sprawności jest zbyt łatwy, warto rozważyć pominięcie jej i zdobycie sprawności o wyższym poziomie trudności.

Jednocześnie nie oznacza to, że podane zadania należy realizować dosłownie bez względu na okoliczności. Wyznaczają one pewien poziom trudności, z którym powinien zmierzyć się harcerz i który pozwoli mu nabyć praktyczne zdolności na poziomie uzasadniającym przyznanie sprawności.

Jeśli zatem zadanie sugeruje przygotowanie potrawy i podaje jako przykład pierogi, wiemy, że zadanie alternatywne będzie zakładało przygotowanie potrawy na ciepło, w którą należy włożyć nieco więcej

pracy i wykorzystać jakiś przepis, zatem posmarowanie kromki chleba masłem nie będzie równoważne. Wiemy natomiast, że przygotowanie w to miejsce gulaszu, spaghetti z sosem własnym (nie ze stoika) lub dania jednogarnkowego będzie wymagało od harcerza skorzystania z przepisu, aby osiągnąć efekt w postaci pożywnego, własnoręcznie przygotowanego ciepłego posiłku i da mu jednocześnie zdolność przygotowywania takich posiłków w przyszłości. Nabycie tej zdolności jest celem sprawności, zatem każde zadanie alternatywne, które doprowadzi harcerza do jej pozyskania, jest akceptowalne.

Lista sprawności ujęta w programie jest zasadniczo zamknięta. Drużynowi, namiestnicy harcerscy, szefowie zespołów metodycznych będący co najmniej podharczmistrzami mogą jednak opracowywać własne sprawności do stosowania w danym środowisku. Sprawności takie warto następnie przesyłać do Główniej Kwatery ZHP celem ich u powszechnienia.

*Funkcjonujące w niektórych środowiskach sprawności o charakterze tożsamościowym lub okolicznościowym, niepowodujące istotnego zwiększenia umiejętności kandydata, najlepiej przekształcić w **odznaki okolicznościowe** zdobywane, co do zasady, poza schematem stopni. Więcej o odznakach okolicznościowych przeczytasz w [stosownej uchwale Główniej Kwatery ZHP](#).*

Część podstawowych zadań stopni harcerskich pokrywa się z zadaniami konkretnych sprawności z danej dziedziny. Dzięki temu realizującemu próbę na stopień harcerzowi łatwiej jest wykonać brakujące zadania (te pokrywające się są uwzględniane zarówno do próby na stopień, jak i na sprawność) i zdobyć odpowiednie sprawności, ale nie ma takiego wymogu – jeśli woli, może w ramach stopnia zdobyć od początku sprawności w innych, interesujących go obszarach.

Materiały dla wychowanków

[Programy sprawności harcerskich](#) zostały zatwierdzone przez Radę Naczelną ZHP. Można także skorzystać z gotowych kart sprawności wygenerowanych z [wyszukiwarki SIM](#) (w formacie pdf).

Czas trwania próby

Nie jest ogólnie określony, niemniej przy rozpoczynaniu zdobywania sprawności harcerz szacuje spodziewany czas zdobywania i po jego przekroczeniu drużynowy (bądź wskazana przez niego osoba nadzorująca przebieg próby, np. zastępowy) powinien zainteresować się przebiegiem próby i pomóc zaplanować pozostałe działania, zadbać o motywację harcerza itp. Przekroczenie szacowanego czasu nie blokuje zdobycia sprawności po przyszłym dokończeniu zadań.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Rozpoczęcie zdobywania sprawności wymaga, co do zasady, jedynie decyzji kandydata i określenia czasu trwania próby oraz poinformowania o tym drużynowego. Jeśli jednak program sprawności wymaga modyfikacji, może tego dokonać tylko drużynowy.

Dostosowanie sprawności do specyficznych sytuacji lub potrzeb kandydata wymaga szerokiej świadomości wychowawczej i dlatego, co do zasady, powinni się tym zajmować instruktorzy. Nie należy powierzać tego zadania zastępowym niebędącym instruktorami.

Po zrealizowaniu zadań programu sprawności kandydat zwraca się do rady drużyny o zamknięcie próby i przyznanie sprawności. Po pozytywnym zamknięciu próby przez radę drużyny sprawność przyznaje rozkazem drużynowy.

Nie chodzi o żadne formalne „wnioskowanie do rady drużyny”, a jedynie o zadeklarowanie przez kandydata, że wykonał zadania próby i w swojej opinii zasłużył na sprawność. Naturalnym pośrednikiem między harcerzem i radą drużyny jest tu jego zastępowy.

Rola opiekuna

Ponieważ programy sprawności sformułowane są w kategoriach konkretnych zadań do wykonania, ich potwierdzenie wymaga jedynie wiedzy z danej dziedziny, niekoniecznie zaś świadomości wychowawczej. Dzięki temu możesz wraz z kandydatem zgodzić się na potwierdzanie zadań przez konkretne osoby z szerokiego grona: zastępowego, członków drużyny, rodziców, specjalistów z danej

dziedziny itd. Zdobywanie sprawności co do zasady nie wymaga wskazania opiekuna całej sprawności.

Jeśli drużyna ma taką tradycję, możecie potwierdzać wykonanie zadań w inny sposób, np. na grze lub biegu sprawdzającym umiejętności. Dbaj jednak, by zaliczanie sprawności nie przekształciło się w sztuczny egzamin praktyczny – forma taka ma sens tylko w przypadku symulacji z pierwszej pomocy.

4. TROPY

Sposób zdobywania

Trop jest instrumentem metodycznym zdobywanym przez harcerzy współdziałających w **zastępie**.

*Trop harcerski jest po prostu ujęciem standardowego sposobu funkcjonowania zastępu w formę instrumentu metodycznego, o **ograniczonych do minimum wymogach formalnych**. Zastęp sam wybiera sobie rzeczy do zrobienia, dzieli się zadaniami, potem zaś wspólnie je wykonuje i podsumowuje. Ich zdobywanie poza rozwojem harcerzy **wzmacnia także funkcjonowanie systemu małych grup w drużynie**.*

Trop harcerski jest **przedsięwzięciem zastępu, planowanym oddolnie i realizowanym autonomicznie, pod okiem zastępowego**. Każdy z członków zastępu może zdecydować o wspólnym wyborze ścieżki tematycznej i celu tropu, ale też powinien być współodpowiedzialny za przynajmniej jedno z zaplanowanych zadań.

Pierwsze tropy w drużynie mogą być zdobywane w Zastępie Zastępowych lub Radzie Drużyny i koordynowane przez drużynowego lub przybocznego, aby zapoznać zastępowych z instrumentem. Jednak podstawowym zespołem, w jakim powinien być zdobywany trop, jest zastęp prowadzony przez zastępowego.

Jeśli zastępowy zdobywa trop wraz ze swoim zastępem, nawet jeśli jest na tyle starszy, że już należy do wyższej grupy metodycznej, to pod warunkiem realizowania zadań na swoim poziomie (np. zadania koordynacyjne, zadania bardziej skomplikowane lub/i czasochłonne), on także „zalicza” dany trop.

Najczęściej trop jest zdobywany w ramach zbiórek zastępu, ale elementem tropu mogą być także indywidualne działania harcerzy poza zbiórkami.

Indywidualne działania harcerzy poza ziórkami dotyczą najczęściej przygotowywania elementów potrzebnych później do wspólnego przedsięwzięcia.

Trop harcerski realizujemy **w trzech krokach**. Każdy program tropu zawiera następujące wskazówki:

a. **Zaplanujcie**, czyli zbierzcie potrzebne informacje, ustalcie, co chcecie zrobić i podzielcie się obowiązkami.

Cel tropu powinien być jednozdaniowy, prosty i zrozumiały dla harcerzy. Na tym etapie powinno się także podkreślać wspólnotę celu.

b. **Zróbcie**, wykonajcie zadania wedle własnego pomysłu, w którym każdy członek zastępu ma swoją rolę do odegrania. Każdy trop powinien zawierać element wspólnego działania.

Szczególnie w grupie metodycznej harcerzy ważne jest, aby trop miał swój kulminacyjny punkt w formie wspólnego działania (np. przygotowanej dla całej drużyny zbiórki andrzejkowej czy wyprawy zastępu do schroniska dla zwierząt i wręczenia wspólnie zebranej karmy), aby członkom zastępu uświadomić, jak ich nawet najmniejsze starania przekładają się na wspólny sukces.

c. **Podsumujcie**, oceńcie w swoim gronie czy udało wam się osiągnąć założone cele i czy każdy dołożył się do ich realizacji, a następnie pochwalcie się swoimi osiągnięciami.

Na tym etapie ważna i potrzebna, szczególnie za pierwszym razem, może być pomoc drużynowego, który odpowiednimi pytaniami nakieruje zastęp na wyciągnięcie wniosków.

Tropy można zdobywać od razu po wstąpieniu do drużyny, **przed złożeniem Przyrzeczenia Harcerskiego**.

Choć tropy są wykorzystywane w ramach prób na stopnie do osiągnięcia konkretnych celów wskazanych w programach, mogą być realizowane także poza taką próbą. Ponieważ tropy są świetnym „budulcem” programu zastępu, warto zachęcać harcerzy do ich jak najczęstszego zdobywania.

Program instrumentu

Tematyka tropu jest zasadniczo dowolna i odzwierciedla zainteresowania członków zastępu. Dla ułatwienia monitorowania rozwoju harcerza i pod kątem oznaczania na mundurze tropy grupuje się w ścieżki tematyczne:

1. NATURA: Tropienie NATURY to ulubione zajęcie niejednej harcerki i niejednego harcerza. Świat przyrody pełen jest niezwykłych tajemnic i naturalnych skarbów, czekających na wprawnych obserwatorów. Jednak to, co żyje w wodzie, na ziemi i w powietrzu potrzebuje nie tylko naszego zachwytu, ale i ochrony. Nie ma czasu do stracenia - do dzieła!
2. INICJATYWA: Tropiąc zastępem miejsca, w których warto podjąć INICJATYWĘ, zastanówcie się, gdzie Wasza dobra wola i rzetelna praca przydadzą się najbardziej. Zaczynajcie od swojego najbliższego otoczenia – je znacie przecież najlepiej – ale jeśli nadarzy się okazja, zróbcie coś pożytecznego także dla dzieci i młodzieży z dalszych krańców świata.
3. OJCZYŻNA: Tropienie OJCZYŻNY ma wiele znaczeń. Możecie dowiedzieć się więcej o naszej historii i jej bohaterach, doświadczyć bliskiego spotkania z polską muzyką, malarstwem czy filmem, a także na własne oczy zobaczyć najpiękniejsze zabytki. Pokażcie, że nie o Was mówi przysłowie: „cudze chwalicie, swego nie znacie”.
4. BRATERSTWO: Jak wiemy, „Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza”. Tropy BRATERSTWA poświęcone są osobom, wobec których to wezwanie potrzebuje aktualnie Waszej konkretnej odpowiedzi – osobom w jakiś sposób innym i przez to odrzucanym przez większość. Udzielcie im wsparcia najlepiej, jak potraficie!
5. ZARADNOŚĆ: „Do odważnych świat należy!”, a któż mniej boi się wyzwań niż harcerki i harcerze? Podążając tropem ZARADNOŚCI szybko przekonacie się, że świat pieniędzy nie dotyczy wyłącznie dorosłych. Zobaczcie, jak już dziś możecie uczynić świat bardziej sprawiedliwym, a swoją zawodową przyszłość – bardziej zrozumiałą.
6. ODKRYWANIE: O harcerkach i harcerzach mówi się, że zawsze chcą więcej wiedzieć niż wiedzą i umieć więcej niż umieją. Czy tak jest także z Wami? Tropy dotyczące ODKRYWANIA wychodzą tej potrzebie naprzeciw: pozwalają przeprowadzać własne doświadczenia i eksperymenty oraz zgłębiać tajniki nauki i techniki.
7. CZŁOWIEK: Wszyscy wiemy, że w zdrowym ciele zdrowy duch, ale czy równie dobrze wiemy, co robić, żeby każda drużyna i drużyna byli zdrowi? Tropiąc CZŁOWIEKA będziecie mieli okazję zasmakować różnych rzeczy dodających sił ciału: ruchu, odpoczynku, odpowiedniego jedzenia, a nawet wody i mydła.

Aby wspomóc harcerzy w rozpoczęciu zdobywania tropów, które z reguły są ich pierwszym w życiu doświadczeniem pracy w grupie nienadzorowanej przez osoby dorosłe, stworzono zestaw przykładowych inicjatyw. Dla zastępów, mających już nieco doświadczenia, przygotowano luźniejsze inspiracje. Jeśli zastęp czuje się gotowy, najlepiej, by samodzielnie wymyślał tematy tropów, które będzie zdobywać. Źródłem pomysłów mogą być tu opisy ścieżek tematycznych – w końcu jednym z celów ścieżek tematycznych jest właśnie ułatwienie podejmowania inicjatyw, dzięki nadaniu możliwych kierunków działania.

W niektórych sytuacjach realizacja tropu przypisanego do określonej kategorii może uwzględniać także indywidualne działania dające się zaszeregować do innej kategorii. W takich przypadkach można poszczególnym członkom zastępu zaliczyć dany trop do różnych kategorii, zależnie od działań, które wykonywali. Warto jednak mieć na uwadze, że powinno to dotyczyć przypadków szczególnych, np. gdy harcerze przenoszą się między zastępami i zrealizowali już wcześniej trop z kategorii wybranej właśnie przez nowy zastęp.

Przewodząc zastępowi, zastępowy powinien dbać, by kolejne zdobywane tropy dotyczyły **różnych dziedzin**, tak, by zapewnić harcerzom wszechstronny rozwój. Ponadto, w ramach każdej próby na stopień harcerski, **przynajmniej 1 trop winien zawierać elementy służby**, by zapewnić zrealizowanie odpowiedniego wymogu próby.

Z uwagi na charakterystykę psychologiczną dzieci w wieku harcerskim każdy trop harcerski musi zawierać element wspólnego działania uczestników – działania zachodzącego fizycznie w tym samym miejscu i czasie, w bezpośrednim kontakcie zaangażowanych osób; w większości przypadków to końcowe działanie będące celem tropu, np. wspólny wyjazd czy akcja pomocy. W zamyśle ma to być podkreślenie złożenia indywidualnych działań we wspólny efekt.

W pełniejszym doświadczaniu służby poprzez tropy mogą pomóc harcerzom **Cele Zrównoważonego Rozwoju** ujęte w stworzonych przykładach tropów harcerskich.

Dla użytku kadry drużyny zawarto w nich także opis każdego celu oraz ciekawostki, które mogą posłużyć do przeprowadzenia zbiórki na temat globalnych zależności. Dzięki takiemu wprowadzeniu szansa na to, że harcerze „zauważą” CZR, będzie dużo większa.

Materiały dla wychowanków

Narzędziem przydatnym zastępom w procesie planowania, realizacji i ewaluacji tropu będzie z pewnością [karta tropu harcerskiego](#).

[Przykłady tropów harcerskich](#) zawierają proponowane przedsięwzięcia zastępu. Niektóre zostały rozpisane na konkretne działania, inne istnieją jedynie w postaci pomysłów – źródła inspiracji. Można je pobrać zebrane w jeden plik lub znaleźć w [wyszukiwarce SIM](#).

Dopuszcza się inspirowanie się propozycjami dedykowanymi także harcerzom starszym pod warunkiem zadbania każdorazowo, żeby poziom trudności zaplanowanych działań był adekwatny do poziomu rozwoju członków zastępu.

Czas trwania próby

Zalecany czas zdobywania przez zastęp tropu harcerskiego wynosi 4–6 zbiórek zastępu, czyli 1–2 miesiące. Trzeba pamiętać, że zbiórki poświęcone zdobywaniu tropu nie muszą być tworzyć ciągłego cyklu.

Wytycznych tych nie należy traktować jako sztywnych granic, warto jednak pamiętać, że uwarunkowania rozwojowe utrudniają harcerzom ogarnianie umysłem zbyt długich okresów.

Tropy mogą być także zdobywane na obozie. W takim przypadku zasady dotyczące czasu realizacji nie mają zastosowania.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Zdobywanie tropu rozpoczyna się praktycznie od razu po podjęciu decyzji przez zastęp. Fakt ten nie jest ogłaszany rozkazem drużynowego, ale karta tropu powinna zostać z nim możliwie szybko skonsultowana.

Konsultacja oddolnych pomysłów zastępu nie powinna przerodzić się w ich formalne zatwierdzenie.

Rolą drużynowego jest zwrócenie uwagi na ewentualne punkty krytyczne przedsięwzięcia (w tym związane z bezpieczeństwem), nie zaś doprowadzenie inicjatywy do własnej wizji ideału.

Decyzję o zamknięciu próby tropu harcerskiego podejmuje zastęp przy akceptacji rady drużyny, po podsumowaniu działań na forum drużyny. Częścią tej decyzji jest kwestia zaliczenia tropu poszczególnym harcerzom, którą zastęp rozstrzyga na podstawie na ich udziału w działaniach, i wkładu w osiągnięty efekt.

Podsumowywanie tropów na forum drużyny jest wartościowe, gdyż dzięki temu wszyscy członkowie drużyny mają wgląd w działania poszczególnych zastępów. Fakt, że kolejne zastępy realizują tropy, będzie dodatkowo motywować pozostałych harcerzy do zdobywania własnych.

Zaliczenie tropu poszczególnym harcerzom ogłasza drużynowy w rozkazie.

Rola opiekuna

Koordinatorem realizacji tropu jest **zastępowy**. Podczas wdrażania instrumentu rola drużynowego czy przybocznego może być większa – od wytłumaczenia, czym są tropy, przez nakierowanie na pomysły, po wsparcie w podziale zadań. Należy jednak pamiętać i przy kolejnych tropach dążyć do tego, by to zastępowy przejął odpowiedzialność za trop i kierowanie zastępem.

Działania podejmowane przez zastęp w celu zdobycia tropu może monitorować drużynowy lub wskazany przez niego przyboczny bądź inny członek kadry drużyny. Należy jednak dbać o to, by nadzór ten nie ograniczył zastępowemu decyzyjności i nie osłabił jego pozycji jako lidera w ramach tropu lub zastępu jako takiego.

5. WYZWANIA

Wyzwanie jest indywidualną próbą charakteru harcerza. Ma ono skłonić go do rozwinięcia wybranej mocnej strony lub do zmierzenia się z wybraną trudnością i w ten sposób wzmocnienia swej siły woli, zaś po odniesieniu sukcesu – wzmocnienia poczucia własnej wartości. Dzięki podjęciu i zrealizowaniu wyzwania wychowanek ma się przekonać, że może i powinien pracować nad sobą – że dzięki sile woli potrafi zmienić się na lepsze. Podstawą wybierania wyzwań jest Prawo Harcerskie. Realizowanie wyzwań sprzyja przede wszystkim rozwojowi w sferze ducha i emocji.

Pamiętaj, że wyzwania nie powinny skupiać się tylko na wadach i brakach harcerza, ale także wzmocniać jego zalety i to, w czym jest dobry.

Sposób zdobywania

Wyzwania realizowane są wyłącznie indywidualnie, w ramach działalności harcerskiej lub poza nią.

Wyzwania mogą być realizowane zarówno jako element próby na stopień, jak i poza nią. Wyzwania realizowane w ramach próby na stopień powinny być różnorodne – oddziaływać na różne postawy kandydata. Należy pamiętać jednak, że w ramach próby na stopień min. 1 wyzwanie musi być poświęcone pielęgnowaniu więzi rodzinnych.

Jeżeli wyzwania są elementem próby, pamiętaj, że nie muszą być określone przy jej otwarciu, mogą pojawić się z czasem. Podobnie też zmiana wyzwania nie stanowi problemu, gdyż należy uwzględniać procesy, które zachodzą w życiu harcerza.

Program instrumentu

Wyzwania **każdorazowo układane są indywidualnie przez drużynowego wspólnie z kandydatem**, w odpowiedzi na potrzeby wychowawcze w zakresie rozwoju duchowego i emocjonalnego. Dotyczy to także trudności podejmowanych wyzwań – ma ona optymalnie stymulować rozwój, a nie służyć do porównywania harcerzy między sobą.

*Wyzwanie ma być przede wszystkim „próbą charakteru”. Możliwe jest układanie wyzwań opartych o inne obszary rozwoju, np. wysiłek fizyczny, pokonywanie lęków społecznych itd., każdorazowo trzeba jednak mieć przed oczami przede wszystkim rozwój wewnętrzny harcerza. Wyzwanie nie jest uniwersalnym instrumentem stymulującym rozwój w dowolnym kierunku – jego celem jest **wzmacnianie ducha** kandydata, nie zaś np. poszerzenie wiedzy czy osiąganie kolejnych poziomów sprawności fizycznej.*

W ramach realizacji próby na stopień nie powinno wystąpić więcej niż jedno wyzwanie rozwijające harcerza w innych obszarach, tj. fizycznym lub społecznym.

Należy pamiętać o sformułowaniu jasnych kryteriów zaliczenia wyzwania.

Opublikowane [przykłady wyzwań harcerskich](#) są jedynie sugestiami i służą zademonstrowaniu

funkcjonowania instrumentu. Dopuszczalne jest także inspirowanie się wyzwaniem dedykowanymi harcerzom starszym. Przykłady wyzwań harcerskich znajdziesz TU.

Materiały dla wychowanków

Przykłady wyzwań harcerskich, które można pobrać zebrane w jednym pliku lub znaleźć w [wyszukiwarce SIM](#) stanowią tylko źródło inspiracji do samodzielnego podjęcia „skrojonego na miarę” postanowienia.

Czas trwania próby

Realizacja wyzwania powinna trwać nie dłużej niż miesiąc, ale może ono być krótsze, nawet jednorazowe.

Określanie minimalnego czasu realizacji wyzwania ma sens tylko w przypadku wyzwań ukierunkowanych na ćwiczenie systematyczności i wytrwałości.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Rozpoczęcie realizacji wyzwania może nastąpić bezpośrednio po ustaleniu jego kształtu. Faktu tego nie ogłasza się w rozkazie.

Pomysły na wyzwania mogą się pojawić w związku z sytuacją, w której postawimy naszych harcerzy, np. podczas wędrowki drużyna wchodzi na wieżę widokową, a ktoś ma lęk wysokości; drużyna idzie popływać, a ktoś boi się wody. Warto wykorzystywać takie sytuacje do realizacji wyzwań. Wystarczy krótka rozmowa z wychowankiem, w której zachęcimy go do podjęcia wyzwania i upewnimy się, że je akceptuje. Harcerz powinien być świadomy tego, że właśnie ma szansę zdobyć ten instrument. Nadawanie wyzwań „po fakcie”, bez decyzyjności harcerza, jest niezgodne ze świadomością celu i dobrowolnością charakteryzującymi metodę harcerską.

Wyzwania mogą być zmienione w trakcie trwania próby, jeśli przestały odpowiadać na potrzeby wychowawcze bądź są niemożliwe do realizacji z innych przyczyn.

Po zrealizowaniu wyzwania harcerz zgłasza się do drużynowego, który zalicza wyzwanie samodzielnie lub opierając się na relacjach innych osób. Fakt zrealizowania wyzwania ogłasza się na forum drużyny w przyjęty w niej sposób, w miarę możliwości obrzędowo. Można go także udokumentować w rozkazie drużynowego.

Decyzja o ujawnieniu szczegółów podjętego wyzwania szerszej grupie osób należy zawsze do samego zainteresowanego. Ponieważ rozwój duchowy i emocjonalny to bardzo intymne zagadnienia nie każdy będzie chciał się „pochwalić” z czym miał kłopot.

Rola opiekuna

Kształt wyzwania oraz kryteria zaliczenia ustala drużynowy wspólnie z kandydatem. Od tego momentu potrzebne jest jedynie potwierdzenie zrealizowania ustalonych zadań, które drużynowy może powierzyć wybranej przez siebie osobie – w naturalny sposób z reguły będzie to zastępowy.

Jeśli jest to konieczne lub będzie po prostu pomocne w realizacji wyzwania, można wybrać opiekuna. Głównym zadaniem opiekuna jest ciągle wspieranie kandydata w trakcie realizacji wyzwania, przy czym może to być dowolna osoba, której harcerz ufa, a która ma możliwość wspierania go w realizacji wyzwania. Wynika to z faktu, że bardziej niż wyrobienia harcerskiego bycie opiekunem wyzwania wymaga po prostu funkcjonowania z harcerzem w tej płaszczyźnie życia, której dotyczy wyzwanie, co pomoże go efektywnie wspierać.